

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.8.2025.355613>

УДК 78.071.1Кобзар:78.036(477)(045)

САФ'ЯН Д. І.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського; аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики; науковий керівник — О. О. Дерев'яненко, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики (Київ, Україна).

Safian, Dzvenyslava. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music; Postgraduate Student at the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology. Academic advisor — Olena Derevianchenko, Candidate of Art Studies (PhD), Associate Professor, Associate Professor (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9421-4508>

dzvenislava.saphian@gmail.com

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРКИ АЛІСИ КОБЗАР

THE SPECIFIC NATURE OF ARTISTIC EXPERIMENTATION IN THE CREATIVE WORK OF COMPOSER ALISA KOBZAR

Творчість української мисткині Аліси Кобзар сьогодні стає вагомою і помітною частиною електроакустичної музики не лише в Україні, а й у світі. Мультимедійна артистка і композиторка вже здобула міжнародне визнання, а її діяльність охоплює як сферу komponування музики — акустичної, електроакустичної, комп'ютерної, — так і її виконання. Здобувши численні нагороди й стипендії, Кобзар утвердилась як авторка, чії твори регулярно звучать на провідних європейських фестивалях і мистецьких проєктах.

У 2024 році А. Кобзар виповнилося 35 років — вік, який у європейському мистецькому середовищі вважається першим

знаковим рубежем професійної кар'єри, адже після цього митці зазвичай уже не належать до категорії *emerging artists* («молодих» або «нових» артистів) і часто втрачають можливість брати участь у низці спеціалізованих конкурсів і майстеркласів.

Грані таланту мисткині вражають передусім поєднанням глибокого знання програмування із професійним володінням композиторською технікою, а також здатністю до виконавської і наукової інтерпретації новітніх творів. Кожна сфера, у якій реалізується універсалізм мислення й креативна енергія А. Кобзар, спрямована на досягнення цілісного художнього результату. Тому актуальними є завдання музикознавців — окреслити різні вектори її діяльності, охарактеризувати чинники фахового становлення, виявити специфічні риси індивідуального стилю, а також осмислити умовно перший період творчості композиторки. Визначальною його ознакою є прагнення до експерименту — як на рівні концепцій, так і в площині багатопарових, часто непередбачуваних алгоритмів їх реалізації.

Серед творчих зацікавлень А. Кобзар — розширене використання інструментального тембру, комп'ютерна обробка звуку й відео (у власних і чужих проєктах), програмування і дослідницька діяльність. Мисткиня зазначає:

Ще до музичної академії мене цікавив концепт розширення можливостей інструментального тембру, робота із записаним матеріалом, звуковою хвилиною [цит. за: Саф'ян, 2024].

Прагнення систематизувати практичний досвід у галузі електронної музики зумовило усвідомлення того, що заняття композицією органічно поєднується з науковою працею.

У музичній школі рідного Херсона А. Кобзар навчалася за класом фортепіано, а до музичного училища вступила як теоретикиня й піаністка. У Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського (2009–2014) вона спершу навчалася у класі композиції Артема Роценка, згодом —

Алли Загайкевич; паралельно працювала над електронною музикою зі Святославом Луньовим та Ігорем Стецюком.

Навчаючись на бакалавраті, композиторка активно долучалася до міжнародних проєктів, присвячених сучасним музичним тенденціям. Сформована в умовах цифрової епохи, вона брала участь у численних майстеркласах з інструментальної та електронної музики, консультиуючись із провідними європейськими композиторами та медіамитцями, серед яких: Гергард Штеблер (Gerhard Stabler), Сергій Невський, Сергій Пілютіков, Карола Баукгольт (Carola Bauckholt), Мартін Смолка (Martin Smolka), Дмитро Курляндський, Марек Холонєвський (Marek Choloniewski), Марчин Стрелецький (Marcin Strzelecki), Жеме Рейс (Jaime Reis), Мехмет Озер (Mehmet Ozer), Томаш Горбах (Thomas Gorbach), Аннет Ванде Горн (Annette Vande Gorne).

З 2018 року А. Кобзар живе у Граці (Австрія), де навчається комп'ютерної музики та звукового мистецтва в Інституті електронної музики й акустики (Institut für Elektronische Musik und Akustik) Університету музики і виконавських мистецтв Граца (Universität für Musik und darstellende Kunst Graz) у класі професора Гергарда Еккеля (Gerhard Eckel) і працює науковою асистенткою.

Експеримент для мисткині є невід'ємним складником творчого процесу. В інтерв'ю вона наголошує:

... нові теми, а також експерименти, які я мала змогу чути, я хотіла самотійно втілювати: не копіювати, а генерувати — як частину композиторської творчості. <...> Для мене експеримент — це баланс з усіма завданнями їхньої обробки: знайти шляхи кореспонденції та поєднання або трансформації елементів звукового простору [Саф'ян, 2024].

У цьому контексті показовим є визначення художнього експерименту як духовно-практичної діяльності, спрямованої «на розвиток мистецького дискурсу та створення принципово нового, незалежного і своєрідного культурного

явища» [Юр, 2004, с. 243]. На думку Марини Юр, авторки цього визначення, експеримент завжди зумовлює:

... зародження нової якості твору, нової пластичної лексики, що репрезентує його інакше прочитання, в історичному зрізі це було часто поштовхом до генезису нового стилю, напряму, течії [Юр, 2004, с. 243].

Таке розуміння цілком відповідає і експерименту в музиці, адже робота з новітнім програмним забезпеченням сприяє освоєнню нових технічних функцій, активізації творчого процесу, ускладненню алгоритмів композиції та формуванню їхньої багат шаровості. До того ж мисткиня звертається до актуальної тематики: завдяки інноваційному поєднанню сучасних технологій з еко-соціально-культурними аспектами їй вдається досягти бажаного мистецького результату.

Розвиток техногенної цивілізації в сучасному мистецтві, за словами українського музикознавця Андрія Карнака, «реалізується через віртуалізацію творчого процесу» [2005, с. 125]. Справді, творчість А. Кобзар охоплює мультидисциплінарні проєкти з керуванням звуком за допомогою жестів (з використанням контролерів на базі програм «Leap Motion», «Myo», «Kinect», «Arduino»), інтерактивні композиції до театральних вистав на основі «Unity», роботи з керування рухами танцюристів, а також твори, що наявні лише в інтернет-просторі. За визначенням самої авторки, підґрунтям її творчості є:

... міждисциплінарність, спрямована на поєднання різних мистецьких форм у мультимедіа, в якому жодне з мистецтв не є ілюстративним [Alisa Kobzar].

Отже, авторка експериментує з перформативним складником творів, а також із виконанням електронної музики наживо, зазначаючи, що експеримент для неї існує «і як імпровізація, і як результат взаємодії» [Саф'ян, 2024]. Зокрема, Аліса Кобзар як учасниця дуєту «Rotkäppchen»

активно працює у сфері експериментальної електронної музики та мультимедіа. У співпраці з хореографією Лізою Макґуайр (Lisa McGuire) вона розробляє проєкти, у яких поєднано музику, танець і візуальні технології, досліджує рух і похідний від нього звук за допомогою інтерактивних діджиталізованих систем. Один із відомих проєктів дуєту — «Floating Pointers», у якому музика й танець синхронізуються в режимі реального часу, формуючи аудіовізуальний простір із використанням сенсорів технології захоплення руху. Це підкреслює їхню прихильність до інтерактивного мистецтва й сучасних медіа. Такий концепт має певну традицію в межах застосування методу соніфікації електронної музики, коли контролери в реальному часі перетворюють немuzичну інформацію — зокрема імпульси людського мозку — на звукові хвилі. Прикладами є *brain music* («музика мозку») Ельвіна Люсьєра (Alvin Lucier) у 1960-х роках і Марека Холонєвського (Marek Chołoniewski) у 1990–2000-х.

Роль А. Кобзар як виконавиці комп'ютерної музики полягає в активному використанні технологій для створення й трансформації звукових потоків у реальному часі. Вона не лише компонує, а й виконує свої та чужі твори, використовуючи електронне обладнання для глибшої інтеграції звуку та простору, що дає змогу маніпулювати звуковими потоками в реальному часі. Це унікальний аудіовізуальний досвід, коли важлива не лише музика, а й те, як звук розміщується в просторі, впливаючи на слухачів багатовимірним звучанням.

Її діяльність як композитора і медіа-артиста зосереджена на створенні й розвитку ідеї твору, концептуальному опрацюванні звукової основи й активній участі у самому процесі виконання:

Я створюю аудіовізуальні структури, будь то фіксовані твори, живі виступи чи інсталяції. Я розглядаю звук, рухоме зображення й людське тіло як єдиний універсальний мета-інструмент. Мое мистецтво — це багатозарове взаємодоповнення багатьох компонентів із різних медіа [Alisa Kobzar].

Один із найновіших проєктів А. Кобзар — твір «Echo and N.N.» для віолончелі, контрабаса, електроніки й перформансу. Контрабас у творі є інтерактивним об'єктом. Інструменти об'єднані спеціальними нитками (conductive threads), що зчитують інформацію з імпульсів людського тіла щодо електродермальної активності людини. А. Кобзар зазначає:

Нитки я купила в інтернеті, а далі під'єднала до власноруч зробленої педалі, яка оброблює сигнал, що йде від контакту зі шкірою. Оскільки шкіра людини має електричні властивості, то, генеруючи додатково статично електрику, ти можеш до чогось торкнутись і відбудуться зміни в характеристиці цього іншого об'єкту. Кожен доторк видозмінює звук [Саф'ян, 2024].

Тож специфіка експериментування виявляється в ньому через первинно неконтрольоване генерування звуку під впливом людського тіла і його електричного поля. Плагіни для обробки звуку мисткиня створила спеціально.

Експериментування виявляється в А. Кобзар у детальному вивченні можливостей інструментарію — фізичного й віртуального. Вона зазначає:

Для мене композиція є способом навчання: я вивчаю свої задумані конструкції, які розглядаються як твори мистецтва, а також навчаюся сама. Натхненна наукою та лінгвістикою, я будую свій твір мистецтва як живу систему, згортаючи своє емоційне ставлення до його предметів усередину рухливих структурних зв'язків. Я хочу, щоб слухачі робили свої відкриття через процес переживання моїх робіт [Alisa Kobzar].

Окремим ґрунтовним дослідженням Кобзар стала її бакалаврська наукова робота під назвою «Sound Object», у якій вербальні адаптації її мистецьких концепцій поєднано

з ключовими теоретичними позиціями XXI століття й аргументовано їхніми положеннями. До таких належать «звукові ландшафти» і «звукові об'єкти» Реймонда Мюрєя Шеффера (Raymond Murray Schaeffer), Мішеля Хіона (Michel Chion), «HCI» (*human-computer interaction*) дизайн «людина-комп'ютер» Рішаба Шарми (Rishab Sharma), інтерактивне експериментування в режимі *live*.

Отже, можемо стверджувати, що для А. Кобзар специфіка художнього експериментування полягає в опрацюванні нових технологій, зокрема таких, як застосування методу соніфікації позамузичних даних, а також у створенні власних унікальних комп'ютерних програм і плагінів для компонування музики. У сукупності кожен із видів діяльності Аліси Кобзар — виконавиці, авторки, креаторки мультимедійного контенту — формує провідну характеристику її творчості: здатність творити в новітньому якісному вимірі, формувати естетично оновлені образно-концептуальні рамки в полі технологізації художнього процесу.

Список використаної літератури та джерел

1. Карнак А. М. Нові комп'ютерні технології в сучасній музиці та концепція творчого процесу. *Сучасне мистецтво* : зб. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва. Київ, 2005. Вип. 2. С. 123–135.

2. Саф'ян Д. І. «Технологічне не може переважувати креативне» — композиторка Аліса Кобзар. Інтерв'ю. *The Claquers*. 2024. 26 серпня. URL: <https://theclaquers.com/posts/13540> (дата звернення: 25.10.2024).

3. Юр М. В. Художній експеримент як творча стратегія українських митців. *Сучасне мистецтво* : зб. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва. Київ, 2004. С. 243–248.

4. Alisa Kobzar : Personal website. URL: <https://alisakobzar.mur.at/> (Accessed: 25.10.2024).